

Владислав Іванович ТЕРЕМЕЦЬКИЙ,
доктор юридичних наук, професор,
(Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН
України, м. Київ)

Денис Сергійович АСТАФ'ЄВ,
кандидат економічних наук
(Державна установа «Інститут економіко-
правових досліджень імені В.К. Макутова НАН
України», м. Київ)

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Наукову статтю присвячено з'ясуванню особливостей правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Досліджено наукові підходи до правового регулювання медичного туризму, а також проаналізовано положення чинного законодавства у сфері туризму, охорони здоров'я та курортної справи, які визначають правові засади діяльності санаторно-курортних закладів, що надають лікувально-оздоровчі послуги.

Запропоновано авторське визначення поняття внутрішній лікувально-оздоровчий туризм як отримання фізичною особою на підставі цивільно-правового договору лікувально-оздоровчих, реабілітаційних та/або рекреаційних послуг у санаторно-курортних закладах України. Визначено особливості правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму, а також особливості правового статусу санаторно-курортних закладів, які можуть функціонувати в організаційно-правовій формі некомерційних підприємств або установ державної, комунальної чи

приватної форми власності.

Наголошено, що для здійснення господарської діяльності санаторно-курортні заклади повинні отримати ліцензію. Водночас вказано на відсутність у законодавстві спеціальних ліцензійних вимог щодо здійснення ними господарської діяльності з медичної практики.

Сформульовано авторське бачення договору про надання лікувально-оздоровчих послуг, під яким запропоновано розуміти домовленість (угода, меморандум) між санаторно-курортним закладом і фізичною або юридичною особою, за якою виконавець зобов'язується надати лікувальні, оздоровчі, реабілітаційні та/або рекреаційні послуги її отримувачу на платній, безоплатній або компенсаційній основі. Визначено істотні умови такого договору, зокрема предмет договору з визначенням переліку лікувально-оздоровчих послуг, їх якості, вартість та строк надання.

Обґрунтовано можливість включення умов щодо надання лікувально-оздоровчих послуг у санаторно-курортному закладі до договору туристичного обслуговування між клієнтом і туроператором. Висловлено пропозицію щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання шляхом розробки і затвердження ліцензійних умов надання таких послуг, а також законодавчого врегулювання умов відповідного договору у Законі України «Про курорти» або Законі України «Про туризм». Визначено перспективи подальших наукових досліджень у сфері правового забезпечення внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму.

Ключові слова: туризм, медичний туризм, лікувально-оздоровчий туризм, правове регулювання, медичні послуги, охорона здоров'я, договір про надання послуг, ліцензування, договір на туристичне обслуговування.

Постановка проблеми. Надання послуг у сфері медичного туризму може стати важливим джерелом надходжень до державного та місцевих бюджетів. В умовах післявоєнного відновлення України одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати забезпечення надання реабілітаційних та оздоровчих послуг учасникам бойових дій. Україна володіє значним потенціалом розвитку санаторно-курортної сфери, особливо в регіонах, що мають у своєму розпорядженні природні лікувальні ресурси, такі як мінеральні й термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропа лиманів і озер, а також інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань. Ці чинники створюють підґрунтя для активного розвитку лікувально-оздоровчого туризму, а отже, зумовлюють актуальність вивчення питань правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму.

Проблематика правового регулювання медичного туризму в Україні розглядалася у працях низки вітчизняних науковців, зокрема Д. Ф. Тишка¹,

¹ Тишко Д. Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 231–237. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/41>.

А. О. Подзірова¹, В. І. Теремецького², К. Д. Діденка, В. Г. Жученка³, Ю. Д. Згурського, О. Г. Розметової⁴, В. М. Пашкова, Є. С. Гнедика⁵, Н. Є. Паньків, А.-М. С. Крупіної⁶, П. М. Корнева⁷, Н. М. Зільник⁸. Водночас особливості правового регулювання саме внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму залишаються недостатньо дослідженими в науковій літературі, що зумовлює необхідність спеціального дослідження цього питання.

Метою цієї наукової роботи є комплексне дослідження правової природи та особливостей правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму в Україні шляхом формулювання авторського визначення цього поняття, з'ясування організаційно-правового статусу санаторно-курортних закладів як суб'єктів надання відповідних послуг, розкриття специфіки договірних відносин у сфері внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Правові засади та теоретичне визначення внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму знайшли відображення як у чинному законодавстві, так і в наукових дослідженнях, присвячених питанням правового регулювання медичного та рекреаційного туризму.

Згідно з ч. 2 і ч. 3 ст. 4 Закону України «Про туризм» внутрішній туризм визначається як подорож територією України громадян України та осіб, які постійно на ній проживають. Законодавство класифікує туризм залежно від цілей подорожі та об'єктів, які відвідуються, виокремлюючи, зокрема, лікувально-оздоровчий туризм як один із різновидів⁹. Отже, внутрішній лікувально-оздоровчий туризм розглядається як окремий вид туризму.

Д. Ф. Тишко визначає медичний туризм як певний вид господарської діяльності суб'єктів реалізації туристичних послуг, що відповідає сукупності нормативних вимог для реалізації послуг медичного туризму та полягає в

¹ Подзіров А. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку медичного туризму в Україні : монографія / за наук. ред. В. І. Теремецького. Київ : НДІ ППіП НАПрН України, 2024. 242 с. URL : <https://repository.ndipp.gov.ua/handle/765432198/924>.

² Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 169–181. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.97.169-181>.

³ Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий журнал Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.

⁴ Згурський Ю. Д., Розметова О. Г. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 12. Ч. 1. С. 62–66.

⁵ Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні : монографія. Харків : Право, 2022. 188 с.

⁶ Паньків Н. Є., Крупіна А.-М. С. Тенденції розвитку медичного туризму в умовах глобалізації (на прикладі Туреччини). *Development service industry management*, 2023. № 1. С. 25–49. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1\(4\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1(4)).

⁷ Корнева П. М. Медичний туризм в Україні в аспекті міжнародного приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 81–83. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/19>.

⁸ Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 73–76. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/16>.

⁹ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

підборі закладу охорони здоров'я, комунікаційній взаємодії, організації, супроводі, транспортуванні та інших послугах щодо подорожі туриста для отримання медичної послуги в іншому регіоні або в іншій країні¹. А. О. Подзіров характеризує внутрішній медичний туризм як переміщення особи всередині держави з регіону в регіон в лікувальних цілях². К. Д. Діденко та В. Г. Жученко стверджують, що при певних видах медичного туризму відбувається поєднання висококваліфікованої медичної допомоги з відпочинком. Автори додають, що оздоровчий туризм орієнтується на лікувально-рекреаційну функцію³. Ю. Д. Згурський та О. Г. Розметова визначають лікувально-оздоровчий туризм як подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення і лікування⁴. Крім того, в науковій літературі підкреслюється важливість державного регулювання туристичної діяльності у сфері медичного туризму⁵.

Отже, окремі науковці досліджували особливості правового регулювання різних видів медичного туризму, в тому числі і лікувально-оздоровчого. Дослідники пропонували визначення як внутрішнього медичного туризму, так і лікувально-оздоровчого туризму. При цьому такі терміни, як «оздоровлення» та «лікування», «лікувально-оздоровча місцевість» і «санаторно-курортний заклад» містяться у багатьох законодавчих актах України.

Правовідносини у сфері оздоровлення та лікування регулюються нормами Господарського кодексу України (далі – ГК України), а також у низкою спеціальних законів, зокрема: Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Закон № 2801-XII), Законі України «Про курорти» (далі – Закон № 2026-III), Законі України «Про туризм» (далі – Закон № 324/95-ВР) та Законі України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (далі – Закон № 375-VI). Положення цих нормативно-правових актів встановлюють правові основи здійснення господарської діяльності у сфері надання лікувально-оздоровчих послуг та визначають вимоги до суб'єктів цієї діяльності. Наприклад, згідно зі ст. 413 ГК України допускається господарська діяльність у курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних територіях⁶.

¹ Тишко Д. Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 232. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/41>.

² Подзіров А. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку медичного туризму в Україні: монографія / за наук. ред. В. І. Теремецького. Київ: НДІ ППіП НАПрН України, 2024. С. 7. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/924>

³ Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий журнал Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 102.

⁴ Згурський Ю. Д., Розметова О. Г. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 12. Ч. 1. С. 63.

⁵ Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 180. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.97.169-181>.

⁶ Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

Крім того, відповідно до статей 32, 59 і 68 Закону № 2801-XII держава сприяє утвердженню здорового способу життя шляхом розвитку мережі лікувально-профілактичних та оздоровчих закладів, оздоровниць для дітей та молоді, пансіонатів, будинків відпочинку та туристичних баз¹. Згідно з п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону № 375-VI під оздоровленням розуміють комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни².

Водночас, як визначено у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону № 2026-III, курортна справа становить сукупність усіх видів науково-практичної та господарської діяльності, спрямованих на організацію та забезпечення лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань із використанням природних лікувальних ресурсів³. Таким чином, поняття «оздоровлення» та «курортна справа» є спорідненими і означають здійснення заходів лікування, реабілітації та профілактики захворювань, зміцнення фізичного і психічного стану людини. При цьому заходи оздоровлення та лікування повинні реалізовуватися виключно у спеціалізованих закладах, які відповідають установленим нормативно-правовим вимогам.

Правовий статус лікувально-оздоровчих і санаторно-курортних закладів визначається відповідно до положень законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів України. При цьому слід зазначити, що діяльність у сфері медичного туризму охоплює не лише надання медичних послуг у вузькому розумінні, а й організацію та надання лікувально-оздоровчих послуг, що включає, зокрема, розвиток курортів як спеціалізованих об'єктів інфраструктури медичного туризму. Аналогічну позицію висловлює і В. М. Пашков, який підкреслює, що одним із напрямів медичного туризму є саме організація та розвиток курортів, здатних забезпечити комплексне надання оздоровчих і реабілітаційних послуг⁴.

Діяльність курортів регулюється окремим спеціальним законом України. Згідно з ч. 1 ст. 22 Закону № 2026-III санаторно-курортні заклади є закладами охорони здоров'я, що розташовані на територіях курортів і забезпечують надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів⁵. Отже, санаторно-курортні заклади є різновидом закладів охорони

¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

² Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

³ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁴ Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні : монографія. Харків : Право, 2022. С. 20.

⁵ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство*

здоров'я.

Відповідно до абз. 9 ч. 1 ст. 1 Закону № 2801-XII заклад охорони здоров'я має статус юридичної особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремленого підрозділу, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців з реабілітації¹. Можна зробити висновок, що санаторно-курортний заклад, як різновид закладу охорони здоров'я, зобов'язаний отримати ліцензію для здійснення своєї діяльності. Крім того, у його штатному розписі мають бути передбачені посади медичних працівників або фахівців з реабілітації, які забезпечують надання лікувально-оздоровчих послуг відповідно до вимог чинного законодавства.

Варто наголосити, що відповідно до ст. 20 Закону № 324/95-ВР, туристичне обслуговування клієнта здійснюється на підставі договору, який укладається між туристичним оператором і клієнтом². Зазначене положення поширюється також і на правовідносини, що виникають під час здійснення внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму, зокрема у випадках, коли лікувально-оздоровчі послуги є частиною туристичного продукту.

Водночас чинне законодавство, зокрема Закон № 2026-III³ та Закон № 375-VI⁴, не містить спеціальних норм, що прямо регламентують порядок укладення договору між громадянином і санаторно-курортним закладом щодо надання лікувальних або оздоровчих послуг. Проте у ст. 25 Закону № 2026-III передбачено можливість залучення коштів громадян для фінансування розвитку курортів, а ч. 3 ст. 24 Закону № 375-VI встановлює, що оздоровлення дітей може здійснюватися за рахунок добровільних внесків громадян.

З огляду на це, укладення договорів про надання лікувально-оздоровчих послуг доцільно здійснювати відповідно до положень ст. ст. 901–907 ЦК України, які визначають умови укладення договору про надання послуг.

Враховуючи проаналізовані норми чинного законодавства та доктринальні розробки, можна запропонувати таке визначення внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму: це отримання

України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

² Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

³ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁴ Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

громадянином України на підставі цивільно-правового договору комплексу лікувально-оздоровчих, реабілітаційних та/або рекреаційних послуг у санаторно-курортних закладах України.

А. О. Подзіров наголошує, що категорія «медичного туризму» охоплює як надання послуг, спрямованих на збереження життя і здоров'я людини, так і професійну діяльність організаторів туристичного продукту¹. Дійсно, здійснення такого виду господарської діяльності як внутрішній лікувально-оздоровчий туризм характеризується низкою особливостей, які варто детально проаналізувати. По-перше, суб'єктом надання лікувально-оздоровчих послуг може бути санаторно-курортний заклад, який є різновидом закладу охорони здоров'я. По-друге, діяльність таких закладів потребує отримання ліцензії на здійснення господарської діяльності з медичної практики. По-третє, відповідні послуги можуть надаватися у певному порядку, зокрема на підставі цивільного договору про надання послуг.

Правовий статус санаторно-курортних закладів визначається ст. 22 Закону № 2026-III, ст. 16 Закону № 2801-XII та Загальним положенням про санаторно-курортний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805 (далі – Загальне положення)². Згідно зі ст. 22 Закону № 2026-III³ та ст. 16 Закону № 2801-XII⁴ санаторно-курортний заклад може бути створений на підставі державної, комунальної або приватної власності. За організаційно-правовою формою санаторно-курортні заклади комунальної та державної власності можуть утворюватися як некомерційні підприємства або установи. Приватні санаторно-курортні заклади не обмежені у виборі організаційно-правової форми. Установчим документом цих закладів є статут. Відповідно до п. 8 Загального положення можуть бути створені спеціалізовані санаторії для лікування захворювань органів кровообігу, травлення, обміну речовин, хвороб нервової системи, опорно-рухового апарату та інших. Згідно з п. 9 Загального положення у складі таких закладів можуть утворюватися реабілітаційні відділення для лікування хворих, які перенесли інфаркт міокарда, страждають від нестабільної стенокардії, хронічних захворювань органів дихання та інших хвороб⁵. Отже, чинні законодавчі й підзаконні акти чітко визначають

¹ Подзіров А. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку медичного туризму в Україні : монографія / за наук. ред. В.І. Теремецького. Київ : НДІ ППіП НАПрН України, 2024. С. 13. URL : <https://repository.ndipp.gov.ua/handle/765432198/924>.

² Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-п> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

³ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁴ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁵ Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-п> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

особливості заснування, організаційно-правовий статус і напрями діяльності санаторно-курортних закладів у системі надання лікувально-оздоровчих послуг.

Існує чимало спірних питань щодо необхідності отримання ліцензії санаторно-курортними закладами. Важливо наголосити, що санаторно-курортні заклади відповідно до ст. 22 Закону № 2026-III розглядаються як різновид закладів охорони здоров'я¹. При цьому згідно зі ст. 16 Закону № 2801-XII для здійснення господарської діяльності заклад охорони здоров'я повинен мати ліцензію². Тому можна зробити цілком обґрунтований висновок, що санаторно-курортні заклади також повинні отримати ліцензію.

Водночас варто врахувати, що у ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» не передбачено ліцензування лікувально-оздоровчої або санаторно-курортної діяльності. Ліцензуванню підлягає саме медична практика³. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285 (далі – Ліцензійні умови). Згідно з п. 4 Ліцензійних умов господарська діяльність з медичної практики – це вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами - підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії⁴. Згідно зі ст. 20 і 22 Закону № 2026-III санаторно-курортні заклади надають лікувальні та реабілітаційні послуги⁵. Н. Є. Паньків стверджує, що медичний туризм охоплює надання медичних, реабілітаційних, рекреаційних та оздоровчих послуг⁶. Можна зробити висновок, що надання лікувальних та реабілітаційних послуг у санаторно-курортних закладах охоплюється терміном «медична практика». Отже, санаторно-курортні заклади для здійснення господарської діяльності з медичної практики повинні отримати ліцензію для надання відповідних лікувальних та реабілітаційних послуг.

Однак чинними Ліцензійними умовами не встановлено спеціальних

¹ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

² Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

³ Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁴ Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики : постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-p> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁵ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

⁶ Паньків Н. Є., Крупіна А.-М. С. Тенденції розвитку медичного туризму в умовах глобалізації (на прикладі Туреччини). *Development service industry management*, 2023. № 1. С. 45. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1\(4\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1(4)).

вимог щодо надання лікувально-оздоровчих послуг санаторно-курортними закладами. У зв'язку з цим постає обґрунтована необхідність у розробці та затвердженні окремих Ліцензійних умов провадження господарської діяльності санаторно-курортних закладів. Зокрема, вважаємо за доцільне у Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з медичної практики передбачити спеціальний розділ про надання лікувально-оздоровчих послуг.

Договірні відносини у сфері внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму також характеризуються певною специфікою. Згідно зі ст. 25 Закону № 2026-III фінансування курортів може здійснюватися відповідно до державних і місцевих програм, за рахунок позабюджетних і благодійних фондів, коштів підприємств, установ і окремих громадян¹. Відповідно до ст. 24 Закону № 375-VI оздоровлення дітей може здійснюватися за рахунок коштів державних і місцевих бюджетів, підприємств, установ і організацій, професійних спілок, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб². Отже, оплата лікувально-оздоровчих послуг санаторно-курортними закладами може відбуватися за рахунок різних джерел.

При цьому можуть бути залучені як державні кошти, зокрема, для оплати відпочинку дітей з малозабезпечених родин, так і кошти професійних спілок або окремих громадян. Водночас ані Закон № 2026-III, ані Загальне положення про санаторно-курортний заклад, ані Закон № 375-VI не врегульовують питання умов укладення договорів між споживачами та санаторно-курортними закладами щодо надання лікувально-оздоровчих послуг, що свідчить про наявність прогалини у чинному правовому регулюванні.

Загальні положення щодо договору про надання послуг встановлені у ст. ст. 901 – 907 ЦК України. За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Строк договору про надання послуг встановлюється за домовленістю сторін³. Зазначені норми стосуються будь-яких договорів про надання послуг загального характеру та не враховують специфіку укладення договорів саме у сфері лікувально-оздоровчої діяльності. При цьому надання лікувальних, реабілітаційних, оздоровчих, профілактичних, рекреаційних послуг санаторно-курортними закладами цілком відповідає умовам договору про

¹ Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

² Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

надання послуг.

Науковці, які вивчали правовідносини у сфері діяльності санаторно-курортних закладів, відзначають певні особливості договорів про надання лікувально-оздоровчих послуг. Досліджуючи проблеми правового регулювання медичного туризму, А. О. Подзіров наголошує, що надання відповідних послуг потребує укладення цивільного договору¹. П. М. Корнева стверджує, що приватно-правові відносини у сфері медичного туризму полягають в укладенні договору про надання медичних послуг між пацієнтом та закладом охорони здоров'я². Н. М. Зільник відзначає, що договір про надання медичних послуг слід розглядати як домовленість між виконавцем (закладом охорони здоров'я) та пацієнтом, відповідно до якої виконавець зобов'язується надати медичні послуги спрямовані на відновлення та підтримання його здоров'я, а пацієнт зобов'язується оплатити вартість наданих послуг відповідно до умов договору.

До істотних умов договору про надання медичних послуг, які необхідно закріпити на законодавчому рівні, належать: предмет договору з визначенням переліку медичних послуг, якість послуг, сторони договору, вартість послуг та строк їх надання³. Вказане визначення можна застосувати для встановлення змісту та умов договору внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму.

Договір про надання лікувально-оздоровчих послуг можна визначити як домовленість між виконавцем (санаторно-курортним закладом) та фізичною або юридичною особою відповідно до якого виконавець зобов'язується надати лікувальні, оздоровчі, реабілітаційні та/або рекреаційні послуги її отримувачу на платній, безоплатній або компенсаційній основі. До істотних умов договору про надання лікувально-оздоровчих послуг слід віднести предмет договору з визначенням переліку лікувально-оздоровчих послуг, якість і вартість послуг та строк їх надання.

Виходячи зі змісту ст. 25 Закону № 2026-III та ст. 24 Закону № 375-VI, договір про надання лікувально-оздоровчих послуг може укладатися санаторно-курортним закладом як безпосередньо з фізичною особою, яка потребує відповідних послуг, так і з батьками або законними представниками дитини, що направляється на оздоровлення та відпочинок. Крім того, такий договір може укладатися підприємствами, установами, організаціями, де працює фізична особа, або професійними спілками, які забезпечують соціальні гарантії своїх членів.

Варто врахувати, що Закон № 324/95-ВР вимагає укладення договору на туристичне обслуговування. Згідно з ч. 1 ст. 20 Закону № 324/95-ВР за

¹ Подзіров А. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку медичного туризму в Україні : монографія / за наук. ред. В. І. Теремецького. Київ : НДІ ППіП НАПрН України, 2024. С. 12 URL : <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/924>.

² Корнева П. М. Медичний туризм в Україні в аспекті міжнародного приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 82. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/19>.

³ Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 76. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/16>.

договором на туристичне обслуговування туроператор зобов'язується надати за замовленням туриста комплекс туристичних послуг, а турист повинен оплатити його¹. В. М. Пашков стверджує, що туристичний продукт у сфері медичного туризму може включати в себе послуги як лікувально-оздоровчого характеру, так і послуги з перевезення і розміщення у санаторіях, організацію екскурсій до об'єктів культури і відпочинку, а також інших розваг².

Отже, у цьому разі клієнт укладає з туристичною фірмою договір про туристичне обслуговування. Істотними умовами такого договору є предмет, ціна і строк договору. Предмет договору включає характеристики туристичного продукту: лікувальні, оздоровчі, реабілітаційні та/або рекреаційні послуги, а також послуги з перевезення та організації екскурсій. Строк договору охоплює період надання відповідних туристичних послуг. Розмір винагороди туроператора встановлюється у договорі. При цьому туристичній фірмі необхідно укласти договір про надання лікувально-оздоровчих послуг із санаторно-курортним закладом із урахуванням побажань кожного окремого клієнта.

Висновки. Проведене дослідження правової природи та особливостей правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму в Україні дозволяє сформулювати такі висновки.

Внутрішній лікувально-оздоровчий туризм – це отримання фізичною особою на підставі цивільно-правового договору лікувально-оздоровчих, реабілітаційних та/або рекреаційних послуг у санаторно-курортних закладах України. Особливості правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму полягають у таких ключових положеннях:

1. Лікувально-оздоровчі послуги можуть бути надані санаторно-курортними закладами державної, комунальної або приватної форми власності, що здійснюють свою діяльність в організаційно-правовій формі некомерційних підприємств або установ.

2. Для здійснення господарської діяльності санаторно-курортні заклади повинні отримати ліцензію. Однак наразі відсутні будь-які особливі ліцензійні вимоги до санаторно-курортних закладів щодо здійснення ними господарської діяльності з медичної практики.

3. Договір про надання лікувально-оздоровчих послуг можна визначити як домовленість (угода, меморандум) між санаторно-курортним закладом та фізичною або юридичною особою відповідно до якого виконавець зобов'язується надати лікувальні, оздоровчі, реабілітаційні та/або рекреаційні послуги її отримувачу на платній, безоплатній або компенсаційній основі. До істотних умов договору про надання лікувально-оздоровчих послуг слід віднести предмет договору з визначенням переліку лікувально-оздоровчих послуг, якості і вартість послуг та строк їх надання.

¹ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

² Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні : монографія. Харків : Право, 2022. С. 37.

4. Договір на туристичне обслуговування, укладений між клієнтом і туроператором, може включати умови про надання лікувально-оздоровчих послуг у санаторно-курортному закладі.

Вдосконалення правового регулювання внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму може полягати у розробці та затвердженні Ліцензійних умов надання відповідних послуг. Також у Законі № 2026-III або в Законі № 324/95-ВР слід визначити умови договору про надання лікувально-оздоровчих послуг.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розробка теоретичних і практичних рекомендацій для удосконалення нормативно-правового регулювання внутрішнього медичного туризму з метою підвищення його ефективності та конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

2. Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий журнал Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.

3. Згурський Ю. Д., Розметова О. Г. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 12. Ч. 1. С. 62–66.

4. Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 73–76. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/16>.

5. Корнева П. М. Медичний туризм в Україні в аспекті міжнародного приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 81–83. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/19>.

6. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики : постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-п> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

7. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

8. Паньків Н. Є., Крупіна А.-М. С. Тенденції розвитку медичного туризму в умовах глобалізації (на прикладі Туреччини). *Development service industry management*, 2023. № 1. С. 25–49. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1\(4\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1(4)).

9. Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні : монографія. Харків : Право, 2022. 188 с.
10. Подзіров А. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку медичного туризму в Україні : монографія / за наук. ред. В. І. Теремецького. Київ : НДІ ППіП НАПрН України, 2024. 242 с. URL : <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/924>.
11. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-п> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).
12. Про курорти : Закон України від 05.10.2000 № 2026-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).
13. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).
14. Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17/find?text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).
15. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).
16. Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 169–181. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.97.169-181>.
17. Тишко Д. Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 231–237. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/41>.
18. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22 квітня 2025 року).

Стаття надійшла до редакції 22.04.2025

Vladyslav Iv. TEREMETSKYI,
Doctor in Law, Professor

(Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Denys S. ASTAFIEV,

PhD in Economics

(State organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine» Kyiv, Ukraine)

LEGAL NATURE AND FEATURES OF DOMESTIC MEDICAL AND HEALTH TOURISM

This scientific article is devoted to clarifying the peculiarities of legal regulation of domestic medical and health tourism in Ukraine. Scientific approaches to the legal regulation of medical tourism are examined, and the provisions of current legislation in the field of tourism, health care and resort business, which determine the legal basis for the activities of sanatorium and resort establishments providing medical and health services, are analysed.

The author proposes a definition of domestic medical and health tourism as the provision of medical, health, rehabilitation and/or recreational services to individuals on the basis of a civil law contract in sanatorium and resort establishments in Ukraine. The peculiarities of the legal regulation of domestic medical and health tourism are identified, as well as the peculiarities of the legal status of sanatorium and resort establishments that can operate in the organisational and legal form of non-commercial enterprises or institutions of state, communal or private ownership.

It is emphasised that sanatorium and resort establishments must obtain a licence to carry out economic activities. At the same time, it is pointed out that there are no special licensing requirements in the legislation for them to carry out economic activities in the field of medical practice.

The author's vision of a contract for the provision of medical and health services is formulated, which is proposed to be understood as an agreement (contract, memorandum) between a sanatorium-resort institution and a natural or legal person, under which the provider undertakes to provide medical, health, rehabilitation and/or recreational services to the recipient on a paid, free or compensated basis. The essential terms of such an agreement are defined, in particular the subject matter of the agreement with a list of medical and health services, their quality, cost and term of provision.

The possibility of including terms and conditions for the provision of medical and health services in a sanatorium-resort facility in a tourist service agreement between a client and a tour operator is justified. A proposal has been made to improve the regulatory framework by developing and approving licensing conditions for the provision of such services, as well as by legislating the terms of the relevant agreement in the Law of Ukraine 'On Resorts' or the Law of Ukraine 'On Tourism'. Prospects for further research in the field of legal support for domestic medical and health tourism have been identified.

Key words: *tourism, medical tourism, medical and health tourism, legal regulation, medical services, health care, service agreement, licensing, contract providing for tourist services.*